

Stanovisko Etické komise k podnětu spolku Fórum Věda žije! podanému prostřednictvím předsedy AS FF UK doc. Mgr. Václava Cvrčka, Ph.D. dne 2. 12. 2021

Příloha k zápisům z jednání Etické komise FF UK dne 9. 12. 2021 a 6. 1. 2022

Dne 2. 12. 2021 obdržela Etická komise prostřednictvím předsedy AS FF UK doc. Václava Cvrčka podnět spolku Fórum Věda žije! upozorňující na potenciální autoplagiarismus v pracích prof. Markéty Křížové. Podnět byl doručen ve formě analýzy třinácti prací z let 2006 až 2018. Podle autorů analýzy se v dotčených pracích prof. Křížová měla dopustit opakovaného používání identických rozsáhlých pasáží vlastního textu, aniž by zřetelně a jednoznačně uvedla jejich předchozí publikaci. Autoři analýzy tak vyjádřili podezření, že se prof. Křížová mohla dopustit neetického chování a porušit vážně příslušné předpisy vydané formou opatření rektora UK 13/2020.

V úvodu analýzy spolku Fórum věda žije! autoři prof. Křížové vyčítají „tematický překryv“ jejich prací a tvrdí, že jejich „analýza prokázala, že nejde jen o překryv tematický, ale o práce, které vznikaly jako kompiláty již existujících textů.“ Na základě prozkoumání vybraného okruhu prací prof. Křížové konstatují, že v těchto textech našli řadu příkladů pro „nejsnáze prokazatelný typ autoplagiarismu, spočívající v doslovném kopírování vlastních textů bez řádné citace a ve velkém rozsahu.“ Následně na základě několika definic autoplagiátorství vymezují jako „podvodné jednání ve vztahu ke čtenáři, případně k vydavateli, vlastníku autorských práv, a různým orgánům posuzujícím způsobilost k zastávání akademických funkcí, vedení týmů, získání akademických titulů atd.“ Konstatují též, že v tomto ohledu je autoplagiarismus podvodným jednáním srovnatelným s plagiátorstvím, jehož podstatou je přisvojování si výsledků cizí práce.

Následná analýza textů ze tří tematických oblastí, jimiž se prof. Křížová věnovala či věnuje, pak má usvědčovat tuto akademičku ze soustavného a vědomého porušování etiky vědecké práce v její publikační činnosti ve formě autoplagiátorství. Autoři v závěru uvažují, jestli prof. Křížová oprávněně dosáhla svých vědeckých titulů nebo přidělení grantů a dalších z její odborné kvalifikace vyplývajících postů. Autoři analýzy pak nepřímou vyzývají k razantnímu postupu proti provinilé akademičce, jestliže, jak uvádějí, „prohřešky mnohem menšího rozsahu jsou v případě studentů posuzovány se vší přísností.“

Etická komise se podnětem zabývala na svých schůzích dne 9. 12. 2021 a dne 6. 1. 2022. Provedla vlastní analýzu zmíněných textů a požádala také o vyjádření prof. Křížovou, které jí bylo doručeno 5. 1. 2022. Na základě svého šetření dospěla k následujícímu stanovisku:

Etická komise v první řadě konstatuje, že nemá pochyb o vysoké odborné kvalitě vědeckých prací prof. Křížové. Její publikační činnost se vyznačuje nikoliv jen velkým rozsahem, ale také odborným záběrem, originalitou a invenčností. Prof. Křížová své práce zakládá na původním výzkumu často dosud nevyužitých pramenů, které analyzuje a interpretuje tvůrčím, intelektuálně podnětným způsobem. Své poznatky zprostředkovává jak českému, tak také mezinárodnímu odbornému i laickému publiku. Její práce je v české i mezinárodní odborné obci reflektována a oceňována. Členové EK jsou přesvědčeni, že působení prof. Křížové je příkladem tvůrčí vědecké činnosti, která podněcuje odbornou diskusi a zároveň ji propojuje s širší veřejnou debatou.

Podle názoru členů komise tak vědecké dílo prof. Křížové rozhodně není založeno na umělé multiplikaci několika málo výsledků. O tom více než náhodný výběr menšího počtu textů vypovídá jeho celek. Ovšem ani ve zkoumaném souboru 13 textů (10 článků a 3 monografií) uvedených v analýze členové komise nedospěli ke stejnému závěru jako autoři analýzy, „že čtou podruhé (nebo dokonce potřetí) týž text“. Naopak každý z uvedených textů přináší nové, původní a objevné poznatky a promyšlené interpretace.

Na druhé straně analyzované texty skutečně obsahují pasáže, totožné s větami či odstavci v jiných dříve vydaných pracích, a ne vždy je na tuto skutečnost explicitně upozorněno. Etická komise se však neztotožňuje se závěry autorů podnětu, že jde o vědomý a soustavný autoplagiarismus. K tomu ji vedou následující důvody:

1. V humanitních oborech, zvláště pak v historii a dalších příbuzných vědách, je ustálenou praxí, že vydání monografie předchází uveřejňování tzv. pilotních (přípravných) studií, které badatel píše v průběhu svého výzkumu (dnes populárně nazýváno anglickými termíny work in progress, working paper). Jejich účelem je mj. průběžná prezentace dosažených výsledků, testování pracovních hypotéz v odborné diskusi, navazování badatelských kontaktů a také budování týmů. Pilotní studie vycházejí buďto ve formě časopiseckých článků, kapitol v kolektivních monografiích, nebo jako příspěvky v konferenčních sbornících. Je zcela obvyklé, aby takto prověřené texty po případné další úpravě na základě reakcí kolegů byly posléze zařazeny do výsledné monografie. Taková publikační praxe tak odráží vývoj vlastního výzkumu.

2. Historie a další humanitní disciplíny jsou vědy ukotvené v určitém jazykovém, regionálním a kulturně geografickém kontextu. V různých národních a jazykových prostředích využívají pro sdílení vědění v rámci svého oboru vlastní publikační a komunikační platformy. Vědec či vědkyně zabývající se kontakty a přesahy mezi těmito prostředími, typicky tedy i Markéta Křížová a jiní čeští iberioamerikanisté, se přirozeně pohybují mezi těmito různými kontexty, mezi historiografií českou,

španělskou, latinskoamerickou a samozřejmě aspirují také oslovit prostřednictvím dnes dominantně anglickojazyčných odborných médií mezinárodní vědeckou komunitu. Z pohledu české historiografie zabývající se přesahy mimo vlastní národní prostor je proto logické a ospravedlnitelné šířit výsledky své práce různými kanály, aby dospěly k publiku, které nečte běžně česky, a které je více méně uzavřeno ve své úzké specializaci. Pro příklad tak práce o otroctví či kulturním transferu mezi Evropou a Amerikou jsou přínosné v různých kontextech. Jejich publikace pouze v Praze (nebo třeba v Madridu) vydávaném iberoamerikanistickém periodiku by zůstala ke škodě věci nepovšimnuta v jiných vědních oblastech, kde je téma taktéž relevantní. V zájmu každého jednotlivého vědce či vědkyně i jejich komunity je proto šířit výsledky jejich výzkumu vícero kanály směřujícími k různému odbornému publiku. Každý takový text je pochopitelně koncipován s ohledem na adresáta a čili je formulován vždy specificky. V určitých ohledech však není na škodu, dokonce je to zcela logické, obsahuje-li pasáže, které se před tím objevily v jiném textu zaměřeném na odlišný čtenářský okruh.

3. Až do relativně nedávné doby nebylo v oblasti humanitních a společenských věd rozšířeno publikování formou *open access*. Ostatně neprosadilo se zcela dodnes. Teprve velmi pozvolna dochází k digitalizaci obsahu periodik a k pronikání českých (stejně jako jiných regionálně ukotvených) odborných prací do mezinárodních databází. Nejen v letech 2006, 2007 či 2008, ale i mnohem později, zůstávaly publikace vydané mimo anglickojazyčná centra v okruhu užších národních komunit. Zcela obvyklým postupem tak donedávna bylo, a stále do značné míry je, publikovat výsledky výzkumného projektu jak pro českou odbornou komunitu, tak také v angličtině a dalších cizích jazycích pro komunitu zahraniční, či mezinárodní. Je přitom logické, že v těchto publikacích jsou částečně sdíleny tytéž poznatky a může i docházet k určitému formulačnímu překryvu. Ani stále četnější využívání mezinárodních publikačních platforem a formy *open access* neodstraní geografickou a oborovou specifičnost historie i dalších humanitních a společenských věd. Šíření vědeckých textů různými informačními kanály bude nadále potřebné.

Obvinění prof. Křížové z autoplagiarismu jako podvodného jednání proto Etická komise shledala neodůvodněným. Zároveň však konstatuje, že autoři analýzy narazili v publikační praxi prof. Křížové na případy nedůsledné nebo jen výběrové citace vlastních děl. Etická komise se domnívá, že by mezi texty vznikajícími postupně nebo paralelně v rámci jednoho výzkumu měl autor ozřejmit jejich vzájemnou souvislost a návaznost. V monografii, která je výsledkem několikaletého výzkumu, by tak měly být vždy uvedeny všechny pilotní/přípravné studie, které k jejímu vzniku vedly. Vzniká-li pak dílčí studie rozvíjející poznatky publikované dříve v monografii, měla by tato monografie být rovněž v takové studii zřetelně a jednoznačně citována.

Etická komise se tak shoduje v názoru, že prof. Křížová se mohla dopustit chyb v citační praxi, pokud jde o její vlastní texty. Charakter těchto pochybení však rozhodně není natolik závažný, aby diskvalifikoval originalitu a interpretační inovativnost dotčených textů.

Jakkoliv se Etická komise neshoduje se závěry autorů analýzy, považuje podnět spolku Fórum Věda žije! za velmi přínosný a důležitý. Tento podnět totiž přispívá k legitimní debatě, jak vymezovat autoplagiarismus s ohledem na historické obory a obecněji i další humanitní a společenské vědy. Je zcela zřejmé, že k odhalení určitých citačních chyb v pracích prof. Křížové může docházet na základě stále silnějšího požadavku na preciznější nakládání s vlastními texty u autorů, který je v českém akademickém prostředí citlivěji vnímán teprve v posledních letech. Na rozdíl od plagiátorství, jehož podstatou je přivlastnění si cizího textu či výsledků cizí práce bez řádné citace, nebylo nakládání s vlastním textem donedávna v akademické diskusi takřka vůbec tematizováno. Jasně stanovené normy pro jednotlivé typy textů stále chybí a jsou v praxi spíše postupně hledány. I z tohoto důvodu členové Etické komise vítají zasláný podnět, který tuto problematiku soustavně tematizuje. Je zároveň zřejmé, že do budoucna by bylo záhodno zásady používání vlastních textů nebo i jejich dílčích částí jako vět a odstavců v odborné publikační činnosti více precizovat a akademiky na daný problém upozorňovat (viz Kurz akademické integrity). Většina dotčených textů prof. Křížové však svým vznikem spadá do doby, kdy potřeba důsledné a kompletní citace vlastních děl nebyla v prostředí českých humanitních a společenských oborů vnímána jako zásadní a dnešní nároky ještě nebyly dostatečně jasně zformulovány.

Je přitom samozřejmé, že je potřeba postavit se zásadně proti nadbytečným publikacím, proti umělé multiplikaci vědeckých výsledků, stejně jako proti upřednostňování kvantitativního hlediska před kvalitativním při posuzování publikační činnosti. Toho se ale posuzovaný případ přímo netýká.

Etická komise zároveň s podivem zjistila, že autoři podnětu dotyčné texty prof. Křížové umístili bez svolení autorky a bez jakéhokoliv omezení přístupu na veřejný webový portál uložit.to. Sami se tak zřejmě dopustili porušení autorských práv. Tyto materiály byly navíc upraveny způsobem, který poukazoval na údajné autoplagiatorské pasáže. Na základě upozornění Etické komise byly ovšem spolkem Fórum Věda žije! z veřejného úložiště odstraněny.

V Praze dne 21. 1. 2022

PhDr. Lenka Hlávková, Ph.D.

předsedkyně Etické komise FF UK